

V budoucnosti však bankovníctví očekává zcela zvláštní typ strojů. Jsou to tabulovací stroje bez písmen. Bude se odehrávat všechno v číslicích a laik, jenž vstoupí do velké banky, uvidí jen 5 sloupců číslic a bude státi před hádankou. Také nejnovější typy dírkovacích strojů mají budoucnost, ovšem člověka příliš zhýčkávali, neboť úředník, píšící na účetním stroji, jest otvory na průklepech upozorňován na to, zda neopomenul určité zaúčtování, neboť každé zaúčtování na listech, ležících na sobě, vytvoří otvor, který by mu při nedopatření chyběl.

Vědy o provozu nabývají stále většího rozsahu, racionalisace se stává vždy modernější a v několika letech se může státi, že velké banky v Americe — v zemi technických vzorů — naleznou ještě novější divy a že úspora času a použití technických pomůcek umožní netušené pracovní výkony jednotlivcovy. Ovšem myslícího produktivního člověka nebude lze zejména v bankovníctví postrádati, neboť stroj koná velké služby jen v administrativním směru, avšak právě v tomto odvětví se vyžaduje vysoká duševní kvalita.

Arthur Bind.

Krise dělnického hnutí.

(Sjezd čsl. sociální demokracie. — Fašistická Carta del Lavoro. — Anglický zákon o trade unions.)

Veškeré otázky souvisící s hnutím dělnickým jsou stejně aktuálními problémy hospodářskými jako politickými, protože v nich hospodářská teorie je pouze programem politické praxe. Mluví-li se dnes o úpadku dělnického hnutí, znamená to krizi politickou právě tak, jako krizi teoretického programu. Dělnickému hnutí byla zasazena nebezpečná rána vítězstvím komunistické myšlenky v Rusku. Tak jako v prvních letech po válce, kdy nebylo ještě rozdílu mezi druhou a třetí internacionálou, kdy maximální program marxismu byl programem celého socialistického hnutí, tak jako tehdy bylo lze zaznamenati náhlé úspěchy dělnického hnutí u nás, v Německu, Rakousku, Francii, Anglii, Belgii a Švédsku, jakmile došlo k vymezení pojmů, k třídění mezi sociální demokracií a komunismem, lze pozorovati všude krizi celého dělnického hnutí. Je pochopitelné, že proti komunismu se státy brání, spatřujíce v něm právem hnutí, značící rozklad dnešního sociálního řádu. Naproti tomu dovedla jen málokde přinést sociální demokracie tolik životných myšlenek, aby jimi udržela zájem širokých davů. Poslední volby v Rakousku ukázaly příliš jasně, že nejsou to velká hesla sociální revoluce, jimiž soc. demokracie získává dnes úspěchy.

Velkonoční sjezd čsl. sociální demokracie ukázal velmi jasně těžkou situaci dělnického hnutí, které se nemůže vzchopiti k tomu, aby proti moskevským metodám formulovalo svůj hospodářský program. Každému je jasno, že konečný cíl zůstává tu i tam týž. Je-li mu praktický komunismus v Rusku blíže než vývojový socialismus, je otázka pro sebe. Evoluční socialismus, který se — aspoň u nás — nemůže dosud vzdáti hesel, jež tvořila kdysi fundus instructus dělnického hnutí, hesel dnes vědecky vyvrácených, samotnými socialisty odmítnutých, hledá marně program, jehož formulování odkládá z roku na rok. Náš dělník není tak vy-

spělý jako dělník anglický, aby mu stačil krotký socialismus fabienských a labour party. Ostatně stanovití krok za krokem program evoluční není tak snadné jako rozvrhnouti geniální fantasii o koncentračním zákonu, který sám pracuje k „vyvlastnění vyvlastňovaných“. A přece právě čsl. sociální demokracie může poukázati na celou řadu úspěchů, kterých dosáhla pozitivní prací, méně hlučnou než jsou komunistická hesla, ale daleko více systematickou. Vždyť celá naše sociální zákonodárství jest její prací. Politicky jest slabá poloha strany pochopitelná, ale zdá se, že příští vývoj pracuje v její prospěch; konjunkturální úspěch komunistů, způsobený celou řadou vnějších okolností, nemajících pranic společného se socialismem nebo vůbec dělnickou otázkou, zůstane pravděpodobně ojedinelý. Je však nutno, aby dělnická strana, která komunismus potírá, čelila mu programem. Sledujeme diskusi o programu již celou řadu let, ale prozatím jsme viděli jen náběhy. Náběhem je také sjezdu předložený návrh na revisi programu, o němž se má rozhodovati až na přesrok.

Prozatím tedy stojí dělnictvo — nejen u nás — bez programu. Marxův komunistický manifest vidí vtělen v Bucharinův program, vidí, že maximální program ustoupil i v Rusku nové ekonomické politice, která se dále drobí, takže po prvním velkém rozběhu Leninovu jde dnešní politika drobnými sice, ale přece jen patrnými krůčky nazpět. Dělnictvo vidí, že hesla, za nimiž šlo po celá desítiletí, pro která bylo zavíráno a perseksováno, s nimiž šlo do stávek, byla náhle vůdci opuštěna. Je to druhé velké zklamání mass; první bylo, když soc. demokracie (na př. v Německu) šla bez protestů do války, kterou desítiletí potírala. Je pochopitelné, že za těchto okolností musí nastati desorientace, že dělnické hnutí se stává zmítaným korábem bez kormidla.

Minulý měsíc přinesl další významný toho doklad ve fašistické Carta del Lavoro. Dne 31. dubna byla prohlášena v nočním zasedání Velké rady „charta práce“, opravdu velký pokus o státní reglementaci pracovního trhu. Základní zásady charty jsou tyto (podle „Corriere della sera“ z 23. dubna): „Národ je mravní, politickou a hospodářskou jednotkou. Národní cíle mají převahu nad cíly jednotlivců nebo skupin. Stát je vyjádřením národa, a to nejen vyjádřením právním, nýbrž i ideovým a mravním. Státu tedy přísluší ochrana práce, která je považována za sociální povinnost. Chránit práci však neznamena sevřít ji příliš těsnými pravidly a kontrolou. Stát proto zasáhne jen tehdy, ukáže-li se soukromá iniciativa nedostatečnou, nebo bude-li se jednati o vrcholné zájmy politické. Rozšíření a zdokonalování výroby je svěřeno organisátorům podniků, odborným sdružením nebo sdružením dělnickým, ale s tou výhradou, že vyráběti více nebo lépe není jen oprávněným zájmem zaměstnavatelů a zaměstnanců, nýbrž je také povinností k státu. Proto je rozřešení každého zájmového sporu mezi kapitalisty a dělníky podřízeno všeobecným zájmům výrobním a stát si vyhrazuje právo, rozřešení takových sporů podporovat nebo i vynutit. K tomu slouží pracovní soudy (magistratura del lavoro). Dělníci a podnikatelé jsou organisováni ve svých „korporacích“, jimž v čele stojí „ministerstvo korporací“. Korporace však nejsou fakultativní zájmová sdružení, nýbrž obligatorní orgány státní správy. A to i v tom případě, zastupují-li pouze jednu desetinu všeho dělnictva svého odboru.

Charta sice prohlašuje soukromou iniciativu za základ hospodářského systému, ale tím, že si vyhrazuje stát právo zasáhnouti do výroby, žádá-li toho vyšší zájem, blíží se velmi silně státnímu socialismu. Ostatně některé citované věty jsou svojí stylisací povědomé a nalezly by se pro ně vzory v socialistické literatuře. Mussolini chce z Itálie vytvořiti korporativní stát a charta práce má býti řešením jedné z nejtěžších otázek: jak sloučiti zájem výroby se sociální spravedlností. Tvrdí-li fašisté, že se jim podařilo rozřešiti sociální otázku, nutno to bráti se značnou rezervou. Snad italskému dělnictvu, pracujícímu za podmínek krajně nepříznivých, přinese charta některé výhody, ale ustanovení čl. XXII. a XXV. charty, z nichž vyplývá, že zprostředkovatelný práce mají dávatí přednost žadatelům, organisovaným ve fašistické straně, je tak jednostranně politické, že vzbuzuje nedůvěru k celému eleborátu.

Ve své nauce o státu liší Hegel společnost od státu. Na půdě společnosti je každý individuem, samostatným subjektem s vlastní odpovědností. Stát nezná individualit s egoistickými zájmy. Ve státu je celek účelem, jednotlivec pouze prostředkem. Na tomto stanovisku hegelianské teorie stojí i charta práce. Řeší poměr kapitálu a práce, tedy odvěký problém, o jehož praktické rozřešení se pokusil jedině komunismus, nehledíme-li k bezvýznamným družstevním pokusům v Anglii. Ani komunistický ani fašistický stát nedošly k tomuto řešení spontánně, nýbrž autoritativně. Právě tak jako dnes nemůžeme zjistiti skutečné poměry v Rusku, nemůžeme zjistit ani skutečné poměry v Itálii. Že je Carta del Lavoro velmi odvážným pokusem, je jisté. Přináší celou řadu opravdu nových ustanovení, jichž se dělnické hnutí marně domáhalo, ustanovení o jednotné úpravě přijímacích podmínek, závaznou placenou dovolenou, nemocenské, invalidní pojištění, ochranu těhotenství a mateřství, stanovení výpovědních lhůt a t. d.

Celý zákon je však — při své nepopíratelné sociální tendenci, propíavající spíše dělnictvu než kapitálu — porážkou dělnického hnutí, které ho nemůže zařaditi na konto svých vítězství. Carta del Lavoro nebyla dělnictvem vynucena, nýbrž je mu dána, autoritativně, nařizovací cestou. I když lze snad spatřovati v ní odklon fašismu do leva, zůstává otázkou, pokud je tento zákon opatřením hospodářským a pokud politickým instrumentem. Neboť jsme řekli hned v úvodu, že veškeré otázky, souvisící s dělnictvem, jsou nejméně z poloviny otázkami politickými. Vysloveně politickým opatřením jest zákon o Trade unions, projednávaný nyní v anglickém parlamentě. Podstatný obsah návrhu je asi ten: Stávky, jež mají jiný účel než podporu pracovního sporu, zejména, má-li se jimi vykonávati nátlak na vládu nebo veřejnost, jsou stíhány jako nezákonné pokutou 10 liber nebo vězením do tří měsíců, po případě do dvou let. Kdo by podporoval stávkující finančně, bude trestán vězením do dvou let. Osobám, které by chtěly nastoupiti práci v době stávky, nesmí v tom býti bráněno. Politická daň nesmí býti členům odborových organisací strhována přímo ze mzdy. Státní zaměstnanci mají zakázáno býti členy jiné odborové organisace než své vlastní a ta musí býti politicky neodvislá. Obecní úřady nesmí činiti přijetí do služby odvislým od členství v odborové organisaci. Státní zástupce může kdykoli žádati,

aby bylo omezeno dispoziční právo organizací, pokud jde o finanční podporu akcí, tímto zákonem zakázaných. — Podle časopiseckých zpráv k těmto ustanovením přistoupil i paritní zákaz výluk ze sympatie. V boji, který se rozvinul mezi vládou, labour party a částí liberálů s nevídanou prudkostí, vytýkalo se zákonu zejména, že způsobí reakci dělnictva, které se nyní semkne ještě pevněji než dříve, dále nepraktičnost v případech opravdu vážných, neboť nebude možno za velké stávky pokutovati a trestati miliony stávkujících, a konečně nejasnost některých ustanovení, zejména nepřesné vymezení pojmu „podniky veřejného rázu“.

Ptáme-li se, odkud náhle tento ostrý vítr proti odborovým organizacím, musíme se poohlédnouti po odpověď po nedávné historii. Politický význam Trade unions stoupl po válce netušenou měrou. V roce 1914 čítaly všechny odborové organizace 3,918.809 členů (viz S. and B. Webb., *The History of Trade Unionism* 1919), roku 1920 vzrostl tento počet na 8,328.000, po krizi v r. 1921 činí 6,613.000, v r. 1922 5,820.000. Za války byla politická moc odb. organizací omezena Munition Act a Defence of the Realm Act, takže teprve po válce, po přechodném odštěpení shop stewards došlo k prvnímu politickému nástupu. Horníci vystoupili s požadavkem znárodnění dolů (A. Siegfried: *Dnešní Anglie*. 1926), následuje řada stávek, většinou politických. Trade unions stávají se stále radikálnější, na podzim r. 1925 vyslovuje se kongres ve Scarborough zcela nepokrytě pro spojení s komunisty, přijaty resoluce proti evolučnímu socialismu (na př. proti podílu na zisku). Vývoj další je v dobré paměti: vedl k prohlášení generální stávky, která je zlomena a po níž následovala dlouhá a těžká stávka uhelná. Macdonald se brzy po stávce vyjádřil v „*Socialist Review*“: „Generální stávka je zbraň, které nelze použít v odborovém boji. Je provokativní a neúčinná. Nemá cíle, který by se mohl považovat za vítězství, když je ho dosaženo. Vede-li se až do konce, může zruinovati dělnické organizace odborové, zatím co vláda může předstírat, že běží o hnutí revoluční.“

Experiment generální stávky to byl, který dal konservativní vládě záminku, zasáhnouti ostře proti odborovým organizacím. Povoluje je, ale zbavuje je veškerého politického vlivu, bere jim i výhody Trade union Acty z r. 1913, která povolila vybírání politických příspěvků, omezuje politickou svobodu státních zaměstnanců, chrání stávkokazy. Uvážíme-li, že 21. ledna 1924 porazila Labour Party v parlamentě konservativce, Macdonald stal se min. předsedou — a že od té doby uplynulo teprve dva a půl roku, vidíme velmi jasně, že lze důvodně mluvit o krizi dělnického hnutí, krizi, způsobené ve všech případech reakcí vlád a veřejnosti na komunistickou agitaci a naprostou bezradností dnešních představitelů socialistického evolucionismu, postavití proti radikálním heslům moskevským pozitivní program.

Jiří Hejda.